BRUSSELS STUDIES
het elektronisch wetenschappelijk tijdschrift voor onderzoek over Brussel
www.brusselsstudies.be
Nummer 17, 7 april 2008

Els Witte

Een terugblik op vijftien jaar VGC-beleid (1989-2004)

Samenvatting

In deze bijdrage wordt een eerste aanzet gegeven om het beleid van de Vlaamse Gemeenschapscommissie te duiden tijdens de periode 1989-2004. Daartoe wordt het discours geanalyseerd van de hoofdactoren, dit wil zeggen de ministers die samen het College vormen en de parlementsleden die in de Raad zetelen. De Beleidsverklaringen en de notulen van de vergaderingen dienen als uitgangspunt van de analyse. Deze lectuur verschaft interessante informatie over de wijze waarop de hoofdactoren de instelling, haar functies en haar plaats in het Brussels model percipiëren en vooral over de wijze waarop ze hun sociaal-culturele bevoegdheden willen invullen en over de waarden die daarbij een rol spelen.

Auteur

Dr. hedendaagse geschiedenis (Gent). Prof.em. Vrije Universiteit Brussel. Auteur van talrijke wetenschappelijke boeken en artikels over de Belgische politieke geschiedenis (19de-20ste eeuw). Voorzitter BRIO. Ererector van de VUB. Lid van de Koninklijke Vlaamse Academie van België.

Een politieke instelling als de Vlaamse Gemeenschapscommissie die in een tijdspanne van amper vijftien jaar evolueert van een kleine actor tot een vrij aanzienlijke partner in het stedelijke beleid van Brussel, een internationale stad met meerdere hoofdstedelijke functies, is zonder meer een boeiend fenomeen. Een terugblik op haar beleid, kan dan ook verhelderend zijn. In dit (beknopte) overzicht wil ik daar een eerste aanzet tot geven.

Hoe ga ik daarbij tewerk? Het discours van de hoofdactoren, de ministers die samen het College vormen en de Nederlandstalige Brusselse parlementsleden en de Brusselse leden van het Vlaamse parlement die in de Raad zetelen, staat centraal. Welke verwachtingen hebben ze, welke doelstellingen willen ze bereiken, welke beleidsopties formuleren ze en welke ideologisch-politieke stellingnamen liggen aan de basis van deze opties? Op deze vragen kan de analyse van hun vertoog een antwoord geven. Vertogen van ministers en raadsleden geven bovendien aan welke lijn de uitvoerende instanties moeten volgen. Om de analyse zo representatief mogelijk te maken, steun ik op een reeks adequate bronnen. Beleidsverklaringen zijn vanzelfsprekend dé teksten die aanleiding geven tot relevante discussies. Ik nam ze voor de periode 1989-2004 systematisch door, evenals de notulen van de andere raadzittingen waarin het algemeen beleid het hoofdthema vormt. Deze doelgerichte lectuur verschaft niet enkel informatie over de wijze waarop de hoofdactoren de instelling, haar functies en haar plaats in het Brusselse model percipiëren, maar vooral over de wijze waarop ze hun sociaal-culturele bevoegdheden willen invullen en over de waarden die daarbij een rol spelen. Dank zij de wetenschappelijke literatuur die de laatste jaren over een aantal van deze beleidsthema's tot stand kwam, kunnen ze tevens gecontextualiseerd worden.

Dit overzicht richt zich op de eerste vijftien jaar van het bestaan van de VGC en focust vooral op de ontstaansfase en op de evolutie die de instelling daarna door-

Contact gegevens :

Miichel Hubert - hubert@fusl.ac.be

Els Witte - els.witte@vub.ac.be

Brussels Studies is gepubliceerd met steun van het IWOIB (Instituut ter bevordering van het Wetenschappelijk Onderzoek en de Innovatie van Brussel - Brussels Hoofdstedelijk Gewest)

maakte. De zeer recente periode werd dus niet geïntegreerd. Het overzicht heeft geenszins de pretentie een analyse van het VGC-beleid te geven. Pas na uitvoerig studiewerk in het rijke archief van de VGC zullen vragen kunnen beantwoord worden over de concrete invulling van de beleidsopties, over de problemen die men op het terrein en in de administratie ontmoet, en vooral over het effect van het beleid in de verschillende sectoren. Kortom dit is slechts een eerste, bondige terugblik op vijftien jaar VGC-beleid, bekeken vanuit het discours van de belangrijkste beleidsmakers.

Een instelling met een groeiende slagkracht

De geboorte van de VGC op 14 juli l989, bij de ten uitvoerlegging van de Brusselwet, was voor de Brusselse Vlamingen belangrijk. De Vlaamse optie om België zoveel mogelijk tot een tweeledig federalisme te laten evolueren met Brussel als verbindingsschakel, had ook in 1988 op de derde gewest-eis van Franstalig Brussel gebotst. Op het gemeenschapsniveau werd de tweedeling wel aanvaard. De culturele materies werden uitgebreid tot de persoonsgebonden kwesties en ook de Vlaams-Brusselse machtspositie nam aanzienlijk toe: dank zij een zekere vorm van pariteit en het vetorecht op gewestelijk vlak werden de Vlaamse Brusselaars een minderheid met politieke macht die tevens haar eigen gemeenschapsbeleid kon bepalen en uitvoeren.

De nieuwe instelling moest niet van nul beginnen. Integendeel. Als reactie op de FDF-overwinningen waren de jaren zeventig een periode van Vlaamse samenhorigheid geweest, waarin tal van verenigingen, sociaal-culturele raden, trefcentra en overkoepelende organisaties het lichten zagen. De oprichting van de Nederlandse Cultuurcommissie (NCC) gaf aan deze dynamiek een extra stimulans en zorgde voor politieke continuïteit. De NCC profileerde zich als dé coördinator en werkte daartoe verschillende beleidsdomeinen uit. De congressen die de Brusselse Vlamingen tussen l975 en l985 organiseerden, bereidden de Brusselwet inhoudelijk eveneens mee voor. De VGC kon dus voortbouwen op een bestaande goed uitgewerkte traditie, zodat ze zich op verdere professionalisering en op schaalvergroting kon toeleggen.

De samenstelling van de Raad was van bij het begin een zwak punt. De Brusselwet bepaalde dat de VGC-Raad uit de leden van de Vlaamse taalgroep van de Gewestraad bestaat; het in de schoot van de Raad verkozen College kreeg de uitvoerende functie. Na de Sint-Michielsakkoorden (1993) werd de Nederlandstalige Staatssecretaris uit de Brusselse Gewestregering eveneens lid van dit College. Met het aantal verkozen raadsleden was het echter slecht gesteld. De geringe Vlaamse inwijking, de Vlaamse uitwijking en de versterkte positie van het Frans als *lingua franca* verbeterde geenszins de minderheidspositie van de Vlamingen in Brussel. In l995 verloor de Raad één zetel en telde hij dus nog amper 10 leden. Een te gering aantal voor de talrijke functies die de raadsleden op zich dienden te nemen. Ondertussen was niet enkel in Vlaanderen het extreemrechtse Vlaams Blok electoraal duchtig vooruit gegaan, maar ook in Brussel. De partij verkondigde volledig separatisme en heroveringstrategieën voor Brussel en mikte op een absolute meerderheidspositie in de VGC-Raad. Ook bij de Franstaligen ontstond nu angst dat deze partij de Brusselse instellingen zou blokkeren. De situatie leidde tot een vergelijk met de Franstaligen, die in ruil voor toegevingen aan de eigen gemeenschap, de Vlaamse minder-

heid in Brussel beter aan haar trekken liet komen in de Gewestraad en dus ook in de VGC-Raad. Na de Lambermont-Lombard-akkoorden (2001-2002) telt de Raad 17 leden waaraan tevens de Brusselse verkozenen in het Vlaamse Parlement als permanente waarnemers worden toegevoegd. Er werd ook een anti-Vlaams Blok constructie uitgewerkt: electorale lijsten van dezelfde taalgroep kunnen in Brussel met elkaar verbonden worden en dus van elkaars reststemmen profiteren. In de gevoelig uitgebreide Raad behouden de democratische partijen duidelijk de meerderheid.

Op financieel vlak ging het de VGC ondertussen redelijk voor de wind. Aanvankelijk verkreeg ze enkel middelen via dotaties van de Vlaamse Gemeenschap. De Sint Michiels-akkoorden gaven de gewesten nieuwe bevoegdheden en bijkomende middelen, waarna er in Brussel trekkingsrechten voor de gemeenschapscommissies op de begroting van het Gewest kwamen. Een 20/80 verhouding werd in de praktijk gebracht. De Lambermont-Lombard-akkoorden breidden de bevoegdheden en de fiscaliteit van de gewesten opnieuw uit. De Franse Gemeenschapscommissie, de Cocof, wilde meer trekkingsrechten op het Gewest, wat natuurlijk ook voordelig was voor de VGC. Samen met de financiële inspanningen die de Vlaamse Gemeenschap voor haar hoofdstad deed, werd de VGC dus in de mogelijkheid gesteld een welbepaald beleid uit te bouwen.

De steun van Vlaanderen aan de Brusselse minderheid is een belangrijk onderdeel van de Vlaamse politieke strategie. In de Brusselwet werd daarin voorzien: een uit Brussel afkomstige volwaardige minister kreeg een plaats in de Vlaamse regering. Het Brusselbeleid van de eerste ministers versterkte ontegensprekelijk de Vlaamse aanwezigheid in Brussel. Dat de Franstalige Gemeenschapscommissie in l993 een instelling werd met eigen decreten en dus een autonoom beleid, en de gemeentewet zou worden overgeheveld naar de gewesten, deed de Vlaamse Raad ermee instemmen om de band met Brussel aan te halen. De electorale nederlaag van l995 zette er de Vlaamse minister-president eveneens toe aan deze strategie voort te zetten. Voortaan zouden VGC-leden hun intrede doen in de Vlaamse Raad. De Resoluties van het Vlaams Parlement (l999) ruimden vervolgens heel wat plaats in voor Brussel. De idee dat de Brusselse leden van het Vlaams Parlement het best rechtstreeks verkozen konden worden en een aanvullende rol in de VGC spelen groeide, maar ook de aandacht voor de specificiteit van Brussel en voor efficiënt werkende overleg- structuren nam gevoelig toe. In het paarsgroene regeerakkoord van 1999 werd met Brussel terdege rekening gehouden en tijdens de legislatuur 2000-2004 versterkten de achtereenvolgende ministers van Brusselse Aangelegenheden met een nieuw elan het Brusselbeleid. De Brusselnorm, die 5% van het Vlaamse gemeenschapsbudget vastlegt en zich richt tot 300.000 Brusselaars, kwam tot stand, wat uiteraard ook een flinke ondersteuning voor het VGC-beleid inhield. Dat de Brusselse verkozenen voortaan als permanente waarnemers in de VGC-Raad zetelen, maakte de samenwerking eveneens hechter.

Deze complexe evolutie op diverse terreinen had vanzelfsprekend tot gevolg dat de VGC haar opdracht kon uitbreiden en haar beleidsperspectieven verruimen. Had ze aanvankelijk vooral tot taak om als plaatsvervangende gemeente te fungeren, die het gebrekkige Vlaamse beleid van de Brusselse gemeenten moest compenseren, dan werd ze gaandeweg een beleidsorgaan dat niet alleen in het Gewest een plaats wist te veroveren, maar dat zich ook als bindmiddel tussen de verschillende structu-

ren opwierp. Een goed bemande administratie helpt haar die verschillende functies deskundig in te vullen.

De strijd om een bredere basis

Wat vooral opvalt als men de beleidsverklaringen en de raadsbesprekingen doorneemt, is de grote bezorgdheid van Raad en College om de bescheiden achterban. Vanaf l989 is die bezorgdheid dan ook een constante in het discours. Veel aandacht en inzet gaan ernaar toe, terwijl de meerderheid van de geplande activiteiten er nauw bij aansluiten.

Die bezorgdheid is begrijpelijk. In l989 gingen er nog 67.000 stemmen naar Vlaamse lijsten; in l995 was dat aantal tot 57.000 gedaald. Dat jonge mensen de stad verlaten en vooral naar de Rand trekken, dat de demografische cijfers in het algemeen een neergaande trend vertonen, dat het secundair onderwijs klassen en zelfs afdelingen verliest: met ziet het allemaal met lede ogen aan. Met steeds hetzelfde antwoord: de VGC moet een sterker wervend beleid voeren.

En dat wervend beleid bepleit men dan ook overtuigend. Verschillende strategieën worden naar voor geschoven, die naarmate de jaren vorderen, nieuwe invullingen krijgen. Zich tot Vlaanderen richten om nieuwe Nederlandstaligen aan te trekken, gebeurt eerst via al dan niet systematische campagnes, om na een aantal jaren uit te monden in de grootschaliger promotiecampagne Wonen in Brussel, die de huisvestingscapaciteiten van Brussel aantrekkelijk moet maken. Een volgende stap is –in samenwerking met de Vlaamse regering- de oprichting van een centraal gelegen promotiecentrum, het Monnaiehuis. Maar ook het mediabeleid draagt de sporen van deze strategie: TV-Brussel moet ook buiten Brussel kunnen uitzenden, is de wens. Zo zullen de Randbewoners zien hoe goed het in Brussel gaat en ertoe aangezet worden terug te keren .

Meer aandacht gaat er naar een tweede strategie: de Vlamingen die in Brussel komen wonen of er reeds wonen tevreden houden. Nieuwe Nederlandstalige bewoners wil men opvangen en begeleiden in hun woon-, werk- en leefsituatie, hen daartoe informatiepakketten aanreiken en informatiebalies aanbieden. Die operatie is echter afhankelijk van een adequaat adressenbestand. De gemeentebesturen gaan op de vraag naar deze adressen nauwelijks in, zodat het tot 1999 duurt eer de VGC, dank zij de toegang tot het Rijksregister, erin slaagt de nieuwkomers te inventariseren. Een proactief onthaal- en informatiebeleid kan dan starten. Jonge ouders alle reden geven om in het Gewest te blijven is er mede de oorzaak dat nieuwe financiële middelen geïnvesteerd worden in kinderdagverblijven, in speelpleinen, in de jeugdwerking en het sportbeleid. Een moeilijker terrein is dat van het onderwijs. Naarmate het aandeel van leerlingen uit anderstalige gezinnen toeneemt, komt er ook meer kritiek van Nederlandstalige ouders die hun kinderen op taalvlak benadeeld vinden. Met deze klachten is de VGC dan ook ernstig bezig. Zowel voor leerlingen als voor leraren worden speciale maatregelen getroffen. En als het gelijke kansenbeleid van de Vlaamse regering Nederlandstalige ouders voor problemen plaatst in Brussel, dan reageert de VGC ook hierop met de nodige zorg.

Reeds de eerste jaren klinken er oproepen in College en Raad om Vlaamse studenten aan te trekken. De duizenden studenten die in Brussel studeren beter betrekken bij het stadsleven, kan ertoe leiden dat een aanzienlijk aantal zich in Brussel vestigt en er ook langer blijft wonen. Als een universiteit daartoe initiatieven neemt, dan is daar in de VGC veel waardering voor. Quartier Latin, een succesvol project van hogescholen en universiteiten, kan vanzelfsprekend op de VGC-steun rekenen en na enige tijd werkt de VGC mee aan de verspreiding van een positief imago van Brussel onder de studenten.

Minder positief zijn de reacties op weer een andere strategie. Eveneens van bij haar ontstaan zet de VGC haar personeel en de Vlaamse ambtenaar in het algemeen ertoe aan om in Brussel te komen wonen. Een paar jaar later beklaagt men zich over de lauwe reacties. Zelfs een campagne die in een premie voorziet, mislukt. Toch besluit men deze aanmoedigingsstrategie onverminderd voort te zetten.

Vanaf l993 ongeveer ontdekt men dat het potentieel aan Brusselaars van buitenlandse origine die het Nederlands kennen en/of zich tot een Nederlandstalige instelling willen richten, gestaag stijgt. Ook tot die groep wil men zich dus richten. Wil men de Vlaamse instellingen leefbaar houden in het pluriculturele Brussel, dan moet men zich ook tot die anderstalige gezinnen wenden, luidt het in 1995 onomwonden. Ook die kinderen integreert men beter in de eigen instellingen dan in de Franstalige, zelfs als dat bijkomende inspanningen vergt om de taalvaardigheid van deze kinderen te versterken. Met de kinderen uit Franstalige gezinnen had men al toen al veel langer ervaring en ook voor deze aangroeiende groep geldt dat hij in het onderwijs extra omkaderd dient te worden.

Kortom, in haar strijd om een bredere basis, voerde de VGC de afgelopen vijftien jaar een beleid dat op de uitbreiding van de doelgroepen georiënteerd is. Ze is er in de eerste plaats voor de Vlamingen in de hoofdstad maar ze richt zich even goed tot de anderstaligen die een beroep op haar instellingen wensen te doen. Als de Vlaamse regering de Brusselnorm op 300.000 stelt, dan sluit ze met andere woorden volledig aan bij de VGC-strategie. College en de meerderheid van de Raad staan er niet enkel volkomen achter, maar ze zijn ook enthousiast over de resultaten die de laatste jaren geboekt worden. Dat Nederlandstalige scholen uit hun voegen barsten, grote aantallen anderstaligen aantrekken, de doorstroom naar het middelbaar en hoger onderwijs volop bezig is, Wonen in Brussel gewerkt heeft en jonge mensen zich in het hart van de stad vestigen, en Brussel over een volwassen Nederlandstalige stadstelevisie, een succesvol weekblad en een stadsradio beschikt, stemt de VGC dan ook tot grote tevredenheid.

Goed partnerschap

Goede samenwerking tot stand brengen met steeds meer institutionele partners is een tweede rode draad die men in het discours ontwaart. Met de Vlaamse Gemeenschap is er uiteraard een voorrangsrelatie. De VGC is immers een deel van de Vlaamse Gemeenschap, een ondergeschikt bestuur, een gedecentraliseerde overheidsinstantie. De band is niet enkel historisch, maar ook een strategische keuze en een troef in een Brussel dat in de richting van een belangrijke wereldstad evolueert, poneert men reeds tijdens de eerste vergadering. Toch klinkt er tot diep in de jaren negentig veeleer een klaagzang over de rol van Vlaanderen in Brussel. Het Vlaamse wantrouwen moet weggewerkt: Wallo-Brux is voorbij, de Vlaamse minderheid is een macht geworden waarmee Vlaanderen ernstig moet samenwerken. Dat de Vlaamse decreten onvoldoende rekening houden met de Brusselse specificiteit – reeds een oud probleem – is nefast. Brussel moet een vast aandeel in de decreten krijgen en ze dienen getoetst aan de Brusselse toepasbaarheid. Het is ook bedroevend dat Vlaanderen de VGC niet helemaal au sérieux neemt. Dat de VGC uit de handen van stiefmoeder Vlaanderen moet eten, ziet men eveneens als een zware handicap. De Vlaamse ministers en parlementsleden vertonen bovendien weinig bereidheid tot constructieve medewerking.

Vanaf het einde van de jaren negentig kan men van een duidelijk keerpunt spreken. Het Vlaamse beleid ten opzichte van Brussel wordt nu warm en genereus genoemd, een grote sprong voorwaarts, vol hoopvolle perspectieven. De tevredenheid met de Brusselhoofdstukken uit de regeerakkoorden is groot. Ook het vertrouwen dat de VGC nu krijgt wordt geapprecieerd. Vlaanderen aanvaardt nu kennelijk de sterker geworden instelling als de mede-uitvoerster van zijn Brusselbeleid. De Brusselparagrafen in de decreten, de Brusselnorm en de Brusseltoets die de eigenheid van de hoofdstad tot haar recht doen komen en het financiële engagement van Vlaanderen aanscherpen, worden evenzeer gewaardeerd. De geprivilegieerde band met Vlaanderen zal nu in de praktijk kunnen worden gebracht, luidt het hoopvol.

Evoluties constateert men ook in de VGC-relatie met de Franstaligen. Wat de gemeenschapsmateries betreft voorziet de Brusselwet in de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie. Enkel de analyse van het beleid van die instelling kan over de relatie tussen VGC en Cocof meer helderheid brengen. En voor de gewestmateries is er natuurlijk de Gewestraad- en regering, waarin de VGC als instelling niet participeert. Aanvankelijk wordt er in de Raad dus niet over geïnstitutionaliseerde contacten gesproken. Maar ook dat verandert tegen het einde van de jaren negentig. De toename van de Cocof-bevoegdheden zorgt ervoor dat ook de terreinen waarop de Vlamingen vragende partij zijn toenemen. Toerisme, sport en tweetalige culturele projecten behoren daartoe. De strategie om rechtstreeks met de Cocof te onderhandelen en niet alleen via de GGC wordt al in l995 naar voor geschoven en leidt in het begin van de nieuwe eeuw tot een aantal samenwerkingsafspraken. De VGC wil met andere woorden investeren in de bilaterale dialoog, maar verheelt niet dat dit geen gemakkelijke weg is. Ook met het Gewest nemen ondertussen de raakpunten toe. Het gewestelijk beleid beweegt zich meer en meer in de grijze zone tussen gewest- en gemeenschapsmateries, terwijl het sociale en het tewerkstellingsbeleid eveneens raakvlakken creëren. De VGC besluit daarop in de spelen, nieuwe beleidsklemtonen te leggen en op die terreinen samen te werken met het Gewest. Bij de Europese structuurfondsen, de gewestelijke herwaarderingpro-

gramma's en de projecten inzake lokale gemeenschapvoorzieningen wil de VGC dan ook actief betrokken zijn.

De Brusselwet had de Vlamingen geen genoegdoening gegeven inzake de persoonsgebonden materies op gemeentelijk vlak. Net als de NCC, bleef de VGC dus fungeren als intermediair orgaan tussen het Vlaamse en het lokale niveau. De frustraties klinken dan ook verder door in de discours: de gemeenten werken onvoldoende mee, gaan niet in op de uitnodiging om Vlaamse decreten uit te voeren en er weinig goodwill zoals bijvoorbeeld uit de adressenkwestie blijkt. Met de Cocof hebben de gemeente wel efficiënte contacten, maar informatie vanwege de VGC stroomt nauwelijks door. Vanaf l995 besluit de VGC meer in het offensief te gaan. Ze pleit ervoor de banden met de Vlaamse gemeente- en OCMW-raden aan te halen en denkt aan een globaal gemeentelijk actieplan. Dank zij de Lambermont-Lombard-akkoorden komt er ook op dit vlak een doorbraak. Vlaamse schepenen of OCMW-voorzitters zetelen nu in de meeste gemeenten en de VGC die voortaan heel wat middelen kan bieden ziet de bereidheid tot samenwerken gevoelig stijgen. Convenanten inzake bibliotheken, sportaccommodatie, speelruimten etc. worden afgesloten. De VGC constateert dan ook met genoegen dat ze een partner wordt in het gemeentelijke beleid. Daar waar er nog geen toepassing van de Vlaamse decreten is, blijft ze haar plaatsvervangende rol spelen.

Wat echter eveneens opvalt in het discours over partnerschap is de afwezigheid van Europa. Een enkele keer heeft men het wel over Brussel als Vlaams venster op Europa, maar veel stelt het niet voor. De VGC heeft de Europese instellingen in Brussel nog niet echt ontdekt. Dat de band met Europa veeleer een gewestelijke aangelegenheid is, speelt hierbij natuurlijk een rol. Wel gaat er in Raad en College heel wat aandacht naar de gezamenlijke actie met Nederland om de Nederlandse cultuur in het Brusselse hart van Europa uitstraling te geven. Er worden contacten gelegd met de Nederlandse ambassadeur en de pleidooien voor een Vlaams-Nederlands Huis zijn talrijk in de jaren negentig, tot het Huis er in 2004 komt en de VGC zich als een partner kan profileren.

Openheid, pluralisme, tolerantie en solidariteit in een multiculturele stad

Laat ons na de presentatie van deze twee belangrijke beleidsstrategieën vervolgens nagaan door welke ideologische uitgangspunten ze ondersteund en gelegitimeerd worden.

Samenwerking over alle levensbeschouwelijke en partijpolitieke strekkingen heen, wordt van bij de aanvang sterk beklemtoond in het vertoog. Openheid heet zelfs een aspect van de Vlaamse identiteit te zijn. De Vlamingen in Brussel kennen ter zake al een vrij lange traditie. De geringe getalsterkte is immers al geruime tijd een aansporing tot intensere samenwerking en cohesie. Aansluiting bij het Belgische verzuilde model is er het rechtstreekse gevolg van. Bestuursorganen van overheidsinstellingen dienen een pluralistische samenstelling te hebben, maar dat geldt ook zoveel mogelijk voor burgerlijke initiatieven en verenigingen. Problemen rijzen er in dit domein zelden. Enkel het hoger en universitair onderwijs, waar in tegenstelling tot het lager en middelbaar onderwijs het katholieke overwicht niet zo duidelijk is, worden het onderwerp van pluralistische pleidooien. De christendemocratische strek-

king wil aan de keuzevrijheid niet tornen, ook al –zo beweren de voorstanders van verregaande samenwerking tussen de vrijzinnige VUB en de katholieke universiteit – een (te) kleine KUB daar het slachtoffer zal van worden.

Verdraagzaamheid gekoppeld aan solidariteit met kansarmen is het tweede thema dat in het discours prominent aanwezig is en in de loop der jaren zelfs versterkt wordt. Het zeer diverse en internationale Brussel is een gegeven waarop het beleid dient gestoeld te zijn. Multiculturaliteit is een proces dat zich voltrekt en waaraan men zich het best aanpast. Nergens is de armoede en de migrantenproblematiek meer zichtbaar dan in Brussel. Ook de duale stad is dus een gegeven waarvan het beleid moet uitgaan.

Een verdraagzame samenleving, met respect voor elkaars identiteit betekent een wederzijdse verrijking. Tolerantie en interculturaliteit moeten dus onderdelen van het VGC-beleid zijn. Het Europese humanisme is daarbij een leidraad. Harmonieus samenleven in eigenheid en verscheidenheid is het uiteindelijke doel. Maar de VGC moet meer doen. Armoede en dualisering werpen een onaanvaardbare smet op de stad. De VGC dient bijgevolg aandacht te hebben voor kansarme allochtonen (en autochtonen), mee de uitsluitingsspiraal doorbreken en een sociaal beleid voeren dat de dualisering bestrijdt. Taallessen voor migranten, zelfhulpgroepen, straathoekwerking, bemiddelaars in de gezondheidszorg, tewerkstellingsinitiatieven, beroepsopleidingen voor migrantenjongeren, wisselwerking in het kader van de gemeenschapscentra, wijkgebonden projecten: al deze maatregelen kaderen in een sociaal intercultureel beleid.

In het College en de Raad laten de meerderheidspartijen zich ook horen in de strijd tegen het racisme en de xenofobie van extreemrechts. In l995, als de mandataris van het Vlaams Blok zich voor het eerst manifesteert, trekken Chabert en V. Anciaux het voortouw. Naar Chaberts oproep zal later trouwens nog verwezen worden. Hij bestempelt de partij als de kinderen van de duisternis. Stel uw leven in dienst van de medemenselijkheid en de solidariteit; wees extremist maar dan in de verdraagzaamheid, want alle volkeren in de wereld zijn evenveel waard als wij, zo luidt zijn oproep. Vic Anciaux zet zich evenzeer af tegen het “huiveringwekkende zeventigpuntenprogramma”. Een volk is wat anders dan ras en bloedafstamming; een cultuur is dynamisch en neemt verworvenheden van anderen over. Sociale rechtvaardigheid en verdraagzaamheid moeten ook voor hem centraal staan. Andere raadsleden volgen in l995, en ook later, dezelfde weg. Termen als schande, diep geschokt zijn, de vijand, de democratische grenzen overschrijden , blijft men opmerken in de woordenstrijd tegen extreemrechts. Het blijft echter niet bij woorden. In tegenstelling tot het Vlaamse beleid, vult men het cordon sanitair strikter in. In de instellingen waarover de VGC de voogdij heeft, komen geen vertegenwoordigers van het Vlaams Blok/Belang en de Vlaams -Brusselse media zijn veel terughoudender dan de Vlaamse. De ambtenaren worden tevens geresponsabiliseerd en de deontologische code uitgebreid met de bestrijding van elke vorm van xenofobie en racisme.

Kortom, zich opsluiten in de eigen gemeenschap wordt ook op ideologische gronden resoluut verworpen door de VGC. Een overwegend anderstalige omgeving veronderstelt dat anderstalige Brusselaars ook welkom zijn in Nederlandstalige instellingen. In Brussel is het overigens onmogelijk te bepalen wie tot de ene of de andere gemeenschap behoort. Subnationaal denken is dus onrealistisch. Vanaf l999 wordt

dan ook expliciet verklaard dat er in het beleid geen onderscheid gemaakt wordt op basis van (taal)identiteit. Zowel wat de informatie over, de promotie voor de producten als de toegang tot de organisaties betreft, geldt dit principe van totale openheid.

Vernederlandsen in een meertalige stad

Hoe belangrijk de kennis van het Nederlands voor de eigen identiteit is én als onderdeel van het VGC-beleid in het algemeen, bleek al afdoende uit de vorige paragrafen. Dat er in het discours relatief veel aandacht gaat naar taalkennis en taalverwerving, is dan ook begrijpelijk. Het “regulier” onderwijs is echter een zaak van de Vlaamse Gemeenschap, ook in Brussel. De VGC kan wel sterk aanvullend optreden. De specifieke situatie in het Franstalig onderwijs – veel problemen met de massale opvang van de migrantenjongeren en weinig prioriteit aan de kennis van het Nederlands – heeft tot gevolg dat er op de schouders van de VGC en de Vlaamse Gemeenschap een zware taak rust. Brussel Nederlands aanleren is in grote mate hun zaak.

De motieven om er de schouders onder te zetten overtuigen. Op de Brusselse arbeidsmarkt is het een must geworden Nederlands te kennen. Het economisch vrij sterke Vlaanderen stimuleert uiteraard deze trend. Het Nederlands ingang doen vinden bij de Franstalige stadsgenoten lukt dan ook veel beter dan in het verleden. De VGC wil tevens vermijden dat de groeiende migrantenbevolking volledig verfranst. De dag dat meer Brusselaars Nederlands kennen, zal ook de toepassing van de taalwetten gemakkelijker gaan, stelt men. Anderstalige leerlingen aantrekken in het onderwijs is bovendien een kwestie van overleven voor de Nederlandstalige scholen in Brussel. Tweetaligheid is trouwens voor alle Brusselaars een troef. Leiding geven aan het vernederlandsings- en dus tweetaligheidsproces is bijgevolg één van de hoofddoelen van de VGC. In hun vertoog beperken de College- en Raadsleden zich echter niet tot tweetaligheid (Nederlands-Frans), maar leggen ze tevens de klemtoon op meertaligheid, die zelfs als een onderdeel van de Vlaamse identiteit wordt gepresenteerd. In het steeds maar internationaler wordende Brussel is meertaligheid een troef en een uitdaging, waarop het Nederlandstalig onderwijs moet inspelen. De belangrijkste wereldtalen (Engels, Spaans, etc.) moeten in het Nederlandstalig onderwijs zorgvuldig aangeleerd worden.

In navolging van de NCC, legt de VGC zich dan ook intensief toe op de uitbouw, het stimuleren en de ondersteuning van de instellingen die zich met de verspreiding van het Nederlands bezig houden: promotie- campagnes voor het lager onderwijs en als het nodig blijkt een offensief beleid om ook het secundair onderwijs aantrekkelijker te maken, naschoolse opvang, de organisatie van lessen Nederlands als tweede taal voor volwassenen, de oprichting van het Huis van het Nederlands (2004) dat zich vooral op die laatste onderwijsvorm toelegt, etc.

De VGC rekent het eveneens tot haar taak om op de specifieke Brusselse situaties en noden in te gaan en via speciale inspanningen probleem- remediërend op te treden. Omgaan met culturele heterogeniteit in het onderwijs vergt hoe dan ook inspanningen. Vooral als het aantal leerlingen uit Nederlandstalige gezinnen vrij laag is, dan rijzen er zowel voor de Nederlandstaligen als voor de anderstaligen problemen. Leerlingen evenwichtig spreiden over de verschillende scholen is echter een

delicate zaak, waarin de VGC diplomatisch probeert te bemiddelen. Goede contacten met de scholen is daartoe een vereiste. Daarnaast wil de VGC zich al meerdere jaren toeleggen op de taalactivering van anderstalige leerlingen en besliste ze voluit te investeren in dergelijke projecten. Leerkrachten opleiden om anderstalige kinderen op te vangen, hoort eveneens tot haar beleid. En aangezien de actieve hulp van ouders in het leer- en opvoedingsproces van groot belang is, wil de VGC zich ook op anderstalige ouders oriënteren. Maar ook het onderricht van het Frans moet voldoende kwalitatief zijn om de kansen van de leerlingen te garanderen. Ook daar gaat dus de aandacht naartoe. De VGC houdt bovendien ook pleidooien voor een correct en verzorgd gebruik van het Nederlands in Brussel. Geen verkavelingsvlaams dus. Dat is essentieel in een meertalige omgeving waar anderstaligen hun best doen om Nederlands te leren en het Nederlands nood heeft aan waardering, zo luidt het.

Vooral via het Huis van het Nederlands, waarin de VGC een stimulerende rol speelt, wordt er actief meegewerkt aan taalinitiatieven in probleemsectoren. De toepassing van het Taalhoffelijkheidsakkoord van l996, dat onder meer botst op onvoldoende personeelsleden die in het taalexamen slagen, krijgt langs deze weg incentives. Aangepaste taallessen worden ingericht in de probleemgebieden (brandweer, MUG's), maar ook voor de privésector worden gelijkaardige projecten georganiseerd. In het VGC-discours klinken ter zake dan ook hoopvolle verwachtingen door. De cijfers spreken die vooralsnog niet tegen.

De inspirerende kracht van cultuur en sport

De uitstraling die van cultuur kan uitgaan om de Vlaamse aanwezigheid in de hoofdstad te ondersteunen, wordt in de Beleidsverklaringen permanent onder de aandacht gebracht. Het is trouwens een strategie die de Vlamingen al jarenlang toepassen. Een bruisend, kwaliteitsvol cultureel leven brengt de Vlamingen immers duidelijk in kaart, zo luidt de gedachtegang. Het kan cultuurliefhebbers in Brussel, Vlaanderen en zelfs daarbuiten aantrekken. Samen met de Vlaamse Gemeenschap moet dus aan de spreiding van de cultuur gewerkt worden. Maar naast de cultuur voor hoger opgeleiden, moet er een bredere invulling aan het begrip gegeven worden. De volkscultuur, met inbegrip van cultuuruitingen in het Vlaams-Brussels dialect, krijgen op die manier een plaats. De eigenlijke podiumkunsten vallen weliswaar onder de bevoegdheid van de Vlaamse Gemeenschap, maar de VGC treedt wel aanvullend op. De promotie is duidelijk haar actieterrein. In de loop der jaren verschijnt er een cultureel paspoort en vervolgens cultuurwaardebonnen voor iedereen die in Brussel woont of werkt en de Vlaamse cultuur wil leren kennen. De uitbouw van een netwerk van plaatselijke bibliotheken is, zoals we al zagen, een belangrijke doelstelling, terwijl de ondersteuning van de gemeenschapscentra weer andere culturele doeleinden dient. Onder de hoofding Cultuur wordt er in de beleidsdocumenten ook heel wat aandacht voor sport gevraagd. Een eigen sportdienst, het maximaal benutten van de bestaande sportinfrastructuur en sportkaarten tonen onder meer aan dat het sportbeleid een serieuze plaats op de agenda inneemt.

In een pluriculturele en gedualiseerde stad is cultuur echter meer dan een instrument voor de high brow-gebruiker. Cultuur bevordert de dialoog tussen de bewo-

ners en stimuleert het harmonieuze samenleven. Cultuur maar ook sport brengen mensen samen en houden ze samen. Een wederzijdse verrijking treedt op. Artistieke samenwerking en uitwisseling tussen de gemeenschappen doet interculturaliteit openbloeien. Voor de Nederlandse cultuur in Brussel is dat hoe dan ook een pluspunt. Via cultuur en sport kan bovendien het democratiseringsproces gestimuleerd worden. Het participatiebeleid spitst zich dus tevens het best toe op de niet-geprivilegieerde groepen. De dialoog met het brede veld is in een pluriculturele stad bijgevolg een noodzaak. Een politiek van samenwerking vloeit er logischerwijs uit voort. Zo bepleit de VGC de ondersteuning van biculturele projecten zoals het Kunstenfestivaldesarts en is ze vragende partij voor culturele samenwerking met de Cocof. Tegen het einde van de jaren negentig wordt cultuur tevens als een interessant instrument in de revitalisering van de steden gezien. Nieuwe vormen van populaire stedelijke cultuuruitingen en van stadsanimatie stimuleren, sluit bij dit onderdeel van het open VGC-cultuurbeleid aan.

Een Vlaams welzijns- en gezondheidsbeleid

Welzijns- en gezondheidszorg, het zorgenkind van de VGC: dat is de hoofdklacht die tijdens de afgelopen drie lustrums steevast te horen was in de College- en Raadsvertogen. Tot op de dag vandaag trouwens. De redenen zijn legio. Een stad met veel kansarmen heeft veel nood aan welzijns- en gezondheidszorg. Een belangrijk deel van de eigen achterban vergrijst bovendien en ook de allochtonen waartoe men zich wil richten tellen een groter wordende seniorengeneratie. Ouderdom, vereenzaming en ziekten nemen dus toe. Zorgverstrekking in de eigen taal is van oudsher voor de Vlamingen een probleem geweest in Brussel. Een eigen ziekenhuis en een paar hospitalen waarin de tweetaligheid geen dode letter is, kunnen het probleem niet wegwerken. In de bicommunautaire ziekenhuizen en andere zorginstellingen blijft de opvang van de Vlamingen in hun taal problematisch. Nederlandstalige dokters voelen zich bovendien weinig aangetrokken tot de (minder goed betalende) Brusselse ziekenhuizen en ook een doktерspraktijk in de hoofdstad opstarten zegt hen doorgaans niet veel. Zelf zorginstellingen oprichten is dan weer een (te) dure zaak voor de Vlaamse gemeenschap. De sector is ook verzuild. De stedelijke invalshoek zou een betere invalshoek zijn, zo luidt het. Het Vlaamse welzijns- en gezondheidsbeleid dat vanaf l995 een vlucht nam, is bovendien moeilijk toepasbaar in Brussel. Voor de zorgverzekering bijvoorbeeld is het Brusselse aanbod te klein om inwisselbaar te zijn tegen de zorgcheques. Een gelijkaardig probleem stelt zich met betrekking tot de mantelzorg, die in Brussel niet uitbetaald wordt. Investeren in een eigen zorgnetwerk wordt dan ook als een noodzaak aangevoeld.

Ondertussen behelpt de VGC zich met beperkte maar haalbare voorstellen en opties. We zagen al dat het taalbeleid ingeschakeld wordt om de tweetaligheid van het ziekenhuispersoneel te stimuleren. Senioren zo lang mogelijk thuis laten en de thuiszorg maximaliseren is een andere optie. Kwaliteitsvolle bejaardenzorg met flexibele vormen en tussen- vormen tussen thuiszorg en extramurale zorg is het doel. Prioriteit aan de eerstelijnszorg geven, is in die context belangrijk. De Nederlandstalige gezondheidsinstellingen en doktерspraktijken in een digitale databand samenbrengen is een eerste stap in de strategie om in de medische sector aan netwerkondersteuning te doen. Maar ondanks het feit dat College en Raad de sector tot een prio-

ritair beleidsdomein uitroepen, is de inhaaloperatie nog lang niet voltooid. De bestaande strategieën dienen verder uitgebouwd en nieuwe ontwikkeld.

Tot daar dit overzicht. Zoals ik in de inleiding vooropzette, is het slechts een eerste stap in de analyse van het VGC-beleid. De onderzochte beleidsdocumenten en de Raadsbesprekingen duiden wel de richting aan, maar ze zeggen weinig over de concrete uitvoering, noch over het effect ervan. Maar toch hebben we voldoende relevant materiaal doorgenomen om te kunnen stellen dat de VGC de afgelopen vijftien jaar een hele prestatie leverde. We zagen dat ze de eerste jaren in vrij moeilijke omstandigheden werkte, waarbij het gevecht om een bredere achterban een constante was. Maar toch slaagde ze erin “incontournable” te worden in Brussel. Haar succes stoelt zeker op haar eigen kracht en dynamisme én op een aangepast beleid, maar ook op de efficiënter wordende samenwerking met de Vlaamse Gemeenschap.

Beknopte bibliografie

Bronnen

Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC). De Raad. Handelingen. Vergadering van vrijdag 14 juli 1989.

VGC. De Raad. Beleidsverklaring van het College. 30 oktober 1989.

VGC. De Raad. Handelingen van de vergadering van 30 oktober 1989.

VGC. De Raad. Handelingen van de vergadering van 31 oktober 1989.

VGC. De Raad. Mededeling van het College. 22 oktober 1993.

VGC. De Raad. Handelingen van de vergadering van 22 oktober 1993.

VGC. De Raad. Handelingen van de vergadering van 5 november 1993.

VGC. De Raad. Beleidsverklaring. 12 juli 1995.

VGC. De Raad. Handelingen van de vergadering van 13 juli 1995.

VGC. De Raad. Beleidsverklaring. 14 juli 1999.

VGC. De Raad. Handelingen van de vergadering van 15 juli 1999.

VGC. De Raad. Integraal verslag van de vergadering van 20 oktober 2003.

VGC. De Raad. Beleidsverklaring. 17 oktober 2003.

VGC. De Raad. Integraal verslag van de vergadering van 17 oktober 2003.

VGC. De Raad. Beleidsakkoord 2004-2009. 15 juli 2004.

VGC. De Raad. Integraal verslag van de vergadering van 19 juli 2004.

Raad van de VGC. Jaarverslag, 2002-2003.

Raad van de VGC. Jaarverslag, 2003-2004.

Literatuur

Detant, A., “Language policy in Brussels: balancing between linguistic freedom and official bilingualism”, in E. Witte & A.Mares (red.), *Negentien keer Brussel*, Brussel, 2002,337-356 (Brusselse Thema’s,7).

Fransen, J., “Cultuur en stedelijke heropleving: een evaluatie van de beleidspraktijk van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, l995-2005”, in R. De Groof e.a. (red.), *Politiek, taal, onderwijs en samenleving in beweging*, Brussel, 2005 (Brusselse Thema’s, 14).

Janssens, R., *Taalgebruik in Brussel. Taalverhoudingen, taalverschuivingen en taalidentiteit in een meertalige stad,* Brussel, 2001 (Brusselse Thema’s 8).

Parmentier, S., *Vereniging en identiteit. De opbouw van een Nederlandstalig sociaalcultureel netwerk te Brussel (1960-1986)*, Brussel, 1988 (Taal en Sociale Integratie, 10)

Velaers, J., “ ‘Vlaanderen laat Brussel niet los’: de Vlaamse invulling van de gemeenschapsautonomie in het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad”, in E.Witte e.a. (red.), *Het statuut van Brussel. Bruxelles et son statut*, Brussel, l999,595-626.

Verkouter, M., “De ziekenhuizen, de taalwetgeving en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest”, in E.Witte & A.Mares (red.), *Negentien keer Brussel*, Brussel, 2001,449-493 (Brusselse Thema’s 7)

Witte, E., De Groof, R., “Vlamingen denken over Brussel (1995-2005)”, in R. De Groof e.a. (red.), *Politiek, taal, onderwijs en samenleving in beweging*, Brussel, 2005 (Brusselse Thema’s, 14).

Witte, E., Craeybeckx, J., Meynen, A., *Politieke geschiedenis van België van l830 tot heden*, Antwerpen, 2005, 419-454.